

dr hab. Ewa Bogacz-Wojtanowska, prof. UJ
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jagielloński
ewa.bogacz-wojtanowska@uj.edu.pl
tel. +48 692 468 326

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Alicji Koperskiej pt.

“Emergencja trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych”

przygotowanej pod kierunkiem: dr hab. Macieja Ławrynowicza, prof.

UEP

Spis treści

Wstęp	2
Problem badawczy i główne założenia pracy.....	2
Znaczenie problematyki badań	4
Struktura rozprawy i podstawy teoretyczne	5
Prezentacja badań i wkład w teorię nauk o zarządzaniu i jakości .	6
Zastosowana metodologia i proces badawczy	7
Formalne aspekty rozprawy	8
Wnioski	9
Konkluzja	10

Wstęp

Podstawą napisania recenzji jest pismo prof. dr. hab. Barbary Jankowskiej, Przewodniczącej Rady Awansów Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu z dnia 23.08.2022 roku stwierdzające, iż Uchwałą Rady, zostałam powołana na recenzenta w/w rozprawy.

Niniejsza recenzja została sporządzona zgodnie z wymogami Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 30.08.2018 poz.1669) i odnosi się do elementu wyszczególnionego w powołanej regulacji, w artykule 187, który ma brzmienie: *Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.*

Moja recenzja odnosi się więc do następujących elementów: wstępu i głównych założeń pracy, znaczenia problematyki badań, ważności i istotności podjętego tematu, struktury rozprawy, podstaw teoretycznych, zastosowanej metodologii i przebiegu badań i wreszcie formalnych aspektów pracy. Na końcu przedstawiam konkluzję, dotyczącą dopuszczenia rozprawy do dalszego procedowania w przewodzie doktorskim.

Problem badawczy i główne założenia pracy

Pani magister Alicja Koperska przygotowała rozprawę doktorską na temat wyłaniania się sposobów indywidualnego i zbiorowego działania (organizowania) organizacji kooperacyjnych. Definiuje je precyzyjnie, jako organizacje będące przestrzeniami pracy wspólnej pewnych grup osób, tworzących określoną społeczność, jak również stanowią przykład nowych

form organizowania, odbiegających od tradycyjnego rozumienia organizacji formalnych (str.4).

Wstęp jest napisany dobrze i przekonująco, choć bez pewnego „pazura”, który bardzo by się przydał tej bardzo dobrej rozprawie.

Autorka wskazuje bardzo wyraźnie, z pomocą szerokiej literatury przedmiotu, ramy teoretyczne swojej pracy, stawiając problem badawczy, główne pytanie badawcze i posiłkując się w jego określeniu dwoma pomocniczymi pytaniami. Wybiera ramę teoretyczną bardzo logicznie, wyjaśniając po krótko dwoje wybory - teoria instytucjonalna i logiki instytucjonalne, jak również teorię emergencji oraz koncepcję organizacji hybrydowej. Definiuje także podmiot badawczy czyli organizacje kooperacyjne. Brakuje mi jednakże jasnego wyprowadzenia luki badawczej, gdyż mamy tutaj samo tło teoretyczne. Autorka pisze, że Jej rozprawa zrodziła się z zainteresowania teorią instytucjonalną. A to nieco za mało, żeby uznać, że to właściwie wyprowadzona luka badawcza. Co ciekawe, pojawia się ona (luka) w rozdziale teoretycznym, dlatego szkoda, że Pani Magister nie wprowadziła jej także do wstępu pracy.

Zrealizowany przez Panią mgr Alicję Koperską problem badawczy wymagał zastosowania właściwej strategii badawczej, co Autorka we *Wstępie* także wyjaśnia. O metodologii napiszę jeszcze osobno, ale wprowadzające wyjaśnienia uważam za wystarczające.

Wstęp zawiera także bardzo dobrze napisane ustalenia terminologiczne i prezentację, nieco nietypową, struktury pracy. Autorka nie omawia bowiem poszczególnych rozdziałów, ale części pracy, nie uwzględnione jednakże w spisie treści.

Generalnie jednak *Wstęp* w swoim pomysle i strukturze bez zarzutu.

Znaczenie problematyki badań

Autorka w swojej rozprawie wzięła na warsztat nowe formy organizacyjne- organizacje kooperacyjne (*collaborative organizations*), których atrybuty, sposób działania i funkcje są odzwierciedleniem przemian technologicznych, transformacji rynku pracy i procesów innowacyjnych w gospodarce. Niewątpliwie podjęcie tego tematu jest ważne zarówno z punktu widzenia rozwoju teorii organizacji, jak również szczegółowego rozpoznania obszarów jeszcze niezbadanych w naszej dyscyplinie. Jak sama Autorka dowodzi, dyskurs naukowy dotyczący organizacji kooperacyjnych jest dość młody, a jeszcze dodam, że w Polsce prawie nie istniejący. Należy wyraźnie zauważyć, że na gruncie polskich opracowań, dysertacja Pani Magister jest nowatorska i porusza temat zupełnie jeszcze nie rozpoznany. Choć, zarówno Flab laby, jak i Hackerspace'y czy Makerspace'y istnieją w polskiej przestrzeni organizacyjnej i są spotykane i rozwijane w środowisku miejskim. Szczątkowa, polska literatura przedmiotu dotycząca tych organizacji, nie wyjaśnia ani ich powstawania, ani formuł (trybów) organizowania, jak również nie dostarcza wiedzy o ich kluczowych atrybutach na tle podobnych organizacji na świecie. Istnieje zaledwie kilka opracowań na ten temat, dotyczących funkcjonowania tego typu struktur w przestrzeniach bibliotecznych czy jednostek kultury. Tym samym, podkreślam raz jeszcze, nowatorstwo zarówno problematyki badań, jak i ich potrzebę ich eksplorowania. W tym sensie problem badawczy nazwałabym eksploracyjnym i kreującym nowe ścieżki badawcze.

Istotne jeszcze dla porządku recenzyjnego jest to, że problematyka recenzowanej rozprawy mieści się w obszarze zainteresowań nauk o zarządzaniu i jakości, w szczególności takich teorii naukowych jak teoria organizacji, teoria instytucjonalna i teoria emergencji.

Podsumowując, bardzo doceniam rozprawę doktorską, która porusza problemy nowych, nie tradycyjnych, często pół-formalnych organizacji kooperacyjnych, które są nie tylko praktycznie nie rozpoznane, ale przede

wszystkim nowe, które obserwujemy w wyniku przemian ekonomicznych, społecznych a także technologicznych w ostatnich dwudziestu latach.

Struktura rozprawy i podstawy teoretyczne

Konstrukcja i struktura pracy pani magister Alicji Koperskiej jest poprawna i nie budzi większych zastrzeżeń, z jednym wyjątkiem, o którym nieco później.

Wstęp, jak już wyżej podkreślałam, jest poprawnie napisany, choć Autorka nie ustrzegła się pewnych błędów. Dalej praca składa się, jak sama Autorka pisze, z trzech części: teoretycznej, metodologicznej i empirycznej, o których czytamy tylko we wstępie. W tekście i spisie treści widzimy tylko 4 rozdziały oprócz wstępu (5 rozdziałów według spisu treści), stosunkowo krótkiego zakończenia, bibliografii i właściwych spisów i załączników.

Część teoretyczna (zgodnie z wyróżnieniem Autorki) dzieli się na dwa rozdziały, mające charakter przeglądu literatury, które stanowią tło badawcze dla dalszych analiz. Pani Magister użyła do przeglądu literatury bibliometrycznych programów komputerowych (VOSviewer i Bibliometrix), jednocześnie uważnie selekcjonowała materiał badawczy, rozumiejąc, że pojęcia mają różne znaczenie w poszczególnych dyscyplinach naukowych. W drugim rozdziale (pierwszym, *de facto*, gdyż Autorka jako nr 1 oznaczyła *Wstęp*), zatytułowanym nieco nieadekwatnie *Zarys teorii organizacji i zarządzania*, mamy podstawową bazę definicyjną pracy, którą stanowi dyskusja na temat istoty organizacji kooperacyjnych, niejasności definicyjnych funkcjonujących w literaturze przedmiotu, typologii tych organizacji oraz ich atrybutów. Autorka prezentuje tutaj w sposób szczegółowy, jakie organizacje zalicza do organizacji kooperacyjnych, czyli definiuje konkretnie makerspace'y, hackerspace'y i fab laby, nadając im parasolową nazwę. Nieco mniej warta uwagi, choć także poprawna naukowo, jest analiza współczesnych koncepcji rozważających pojęcie organizacji, czyli organizacji alternatywnych, częściowych i hybrydowych. Z kolei rozdział

trzeci to wartościowy przegląd podejść w zakresie zbiorowego i indywidualnego działania, z koncentracją na praktykach organizacyjnych; charakterystyka porządków instytucjonalnych; krytyczna refleksja nad teorią złożoności i pojęciem organizacji złożonej oraz wreszcie opis teorii emergencji. Muszę pochwalić Panią Magister za tę część pracy - jest napisana bardzo dobrze, wnikliwie, z odniesieniem do najważniejszych pozycji bibliograficznych.

Rozdział czwarty to w pracy metodyka badań własnych i podobnie jak rozdział empiryczny oraz zakończenie, omówię ją w dalszej części recenzji.

Podsumowując, oceniam strukturę pracy pozytywnie, choć wyraźnie brakuje w mojej opinii rozdziału podsumowującego. Zakończenie tej roli nie spełnia. Jeśli chodzi o ramę teoretyczną, to muszę podkreślić, że oceniam ją bardzo wysoko. Przegląd teorii, szczególnie w rozdziale drugim, jest bardzo dojrzały, interdyscyplinarny i nie pozostawia wątpliwości, że Pani Magister ma bardzo dobre warsztat badawczy.

Prezentacja badań i wkład w teorię nauk o zarządzaniu i jakości

Wyniki badań empirycznych mamy zaprezentowane w pracy Pani Magister Alicji Koperskiej w rozdziale piątym. Wybór sposobu analizy zebranego materiału badawczego determinował sposób prezentacji wyników. Nie mam do niego większych zastrzeżeń, choć muszę przyznać, że nieco łatwiej czyta się prezentację wyników poddanych „mniejszej” obróbce i interpretacji. W tej rozprawie mamy natomiast przedstawienie wyników badań w dyskusji z teorią, dlatego odbiór tej części pracy jest nieco trudniejszy, niż przeciętnych doktoratów. Pani Magister pokazuje porządki instytucjonalne organizacji kooperacyjnych, które wylaniają się z jej badań i potwierdzają teoretyczne koncepcje. Są to rynek, społeczność i sieć, gdzie na szczególną uwagę zasługuje prezentacja wartości, konstytuujących społeczność tych organizacji. Badania Autorki pokazują także inne cechy organizacji kooperacyjnych, które wpływają na ich tryby organizowania. Niezwykle ciekawa jest identyfikacja trybów organizowania tych organizacji

oraz opisanie, w jaki sposób są one konstruowane z elementów różnych porządków instytucjonalnych, jak również jakie relacje między tymi elementami zachodzą. I wreszcie wyróżnione przez Panią Magister tryby organizowania konstruuje agencja (nie wiem czy to dobre słowo) aktorów organizacyjnych czyli ich sprawczość i intencjonalność. Mamy je zaprezentowane w ostatnim podrozdziale części wynikowej pracy.

Bardzo wysoki i skomplikowany poziom wnioskowania Autorki, choć poparty rysunkami, niestety nie został zebrany w żadnym rozdziale podsumowującym. Zakończenie nie pełni niestety tej funkcji. A wniosków jest w tej pracy bardzo dużo. Jeśli nawet sposób prezentacji wyników ma określony charakter, to na pewno szersza nieco dyskusja z wynikami badań i ich podsumowanie, pozwoliłaby badania lepiej „skonsumować”. A tak ma się poczucie pewnego niedostatku.

Zastosowana metodologia i proces badawczy

Stosunkowo trudny, ale przede wszystkim nowy i wieloaspektowy przedmiot badań, uwzględniający także różne spojrzenia teoretyczne, wymagał zastosowania odpowiedniej strategii badawczej oraz różnych metod i technik badawczych, co wyraźnie ma miejsce w pracy Pani mgr Alicji Koperskiej. Rozdział czwarty w całości poświęcony jest więc wyjaśnianiu metodyki badań własnych w recenzowanej rozprawie.

Najpierw napiszę o zaletach tego rozdziału czyli metodyki badań. Otóż zaprezentowany proces badawczy a także analityczny nie budzi żadnych wątpliwości. To w jaki sposób Autorka przeprowadziła swoje badania i jak pracowała nad ich wynikami, zasługuje na duży szacunek i świadczy o dobrym warsztacie metodycznym. Wartość dodaną stanowi także umiejętne wykorzystanie narzędzi informatycznych. Nie mam również wątpliwości co do przyjęcia konstruktywistycznego paradygmatu, w świetle postawionego problemu badawczego i ram poznawczych pracy.

Metodyka i sam rozdział ma jednakże pewne słabości. Przede wszystkim tu pojawiają się po raz pierwszy cele pracy. Trochę tego nie

rozumiem - luka badawcza w pierwszym rozdziale teoretycznym, cele pracy w rozdziale metodologicznym, które jednak nie pojawiają się we wstępie rozprawy. Nie jest to jednak błąd metodyczny, tylko błąd prezentacji treści we wstępie. Ale wracając do problemu, który dostrzegam, to kwestia strategii badawczej, którą przyjęła Autorka. Chciałabym zresztą podczas obrony na ten temat podyskutować z Panią Magister. Otóż mam problem z tym, w ilu organizacjach prowadzono badanie i dlaczego Autorka w sposób szczególny wyróżniła organizacje, w których prowadziła obserwację, o czym świadczy podrozdział 4.5. Okazuje się bowiem, że prowadziła obserwację w 3 organizacjach, choć pierwotnie miało być ich 5, co dawałoby możliwość uznania, że jest to wielokrotne studium przypadku. Jednocześnie, jak wnioskuję z tabeli nr 8, choć nie jest to jasno napisane, wywiady były prowadzone także poza tymi 3 organizacjami. Z kolei analizę dokumentów mamy w kilkunastu organizacjach kooperacyjnych. Więc jeśli, jak pisze Autorka, badaniu podlegał proces społeczny (czy organizacyjny), to dlaczego rozdział 4.5 zatytułowany *Charakterystyka badanych organizacji* w ogóle występuje? Jeśli badała proces i za Geertzem twierdzi, że miejsce badania nie jest przedmiotem badania, to moją konfuzję budzi tytuł podrozdziału 4.5 i sposób prezentacji użytych technik badawczych. Bo tym samym, po części, pani Magister sugeruje wybór dwóch strategii badawczych: etnograficznej i studium przypadku. Więc pytanie jest następujące, w jaki sposób przekona mnie pani Magister do tego, że to jednak etnografia?

Warte podkreślenia jest także zadbanie przez Panią Magister o anonimizację badanych i organizacji. Może warto by było się pokusić jeszcze o garść rozważań etycznych, co w badaniach jakościowych stanowi istotny element porządku metodycznego i wiarygodności badań.

Formalne aspekty rozprawy

Pozytywnie, ale z pewnymi drobnymi uwagami oceniam formalne aspekty pracy Pani mgr Alicji Koperskiej. Praca napisana jest poprawnie stylistycznie. Błędy literowe znalazłam ale są one stosunkowo nieliczne. W

mojej ocenie język pracy jest precyzyjny, cechuje go logika i spójność; Autorka przy okazji pisze dość zwięźle co jest zaletą naukowców.

Tytuły rozdziałów są poprawne, odpowiadające treściom rozdziałów, praktycznie wszystkie trafione i nie budzące mojej wątpliwości, za wyjątkiem rozdziału drugiego. Dlaczego Autorka nazwała go *Zarys teorii organizacji i zarządzania*?

Przypisy w rozprawie są poprawne i jednolite. W pracy mamy także precyzyjne oznaczenia cytatów z wywiadów. Interesujące i dobrze obrazujące treści są także rysunki i tabele. Warto jednak na przyszłość prowadzić narracje w taki sposób, żeby stanowiły one tło czy uzupełnienie rozważań. Tymczasem Autorka często pisze tak: *obrazuje poniższa tabela, powyższy wykres*. Niektóre rysunki „wiszą” w tekście i nie ma do nich odwołania.

Na uwagę zasługuje bogata bibliografia – 328 pozycji. Pani Alicja Koperska przywołuje wszystkie istotne pozycje bibliograficzne. I znów porządek recenzencki musi być zachowany, gdyż chcę wyraźnie podkreślić, że na szczególną pochwałę zasługuje wykorzystanie literatury zagranicznej, co wydaje się być teoretycznie kanonem współczesnych prac doktorskich. W praktyce jednak doktoranci korzystają z literatury anglojęzycznej niejako z przymusu, cytując dla zasady, bez rzeczywistego korzystania z myśli i dorobku międzynarodowego. Tymczasem u Pani Magister cała praca napisana jest wyłącznie na podstawie literatury anglojęzycznej i pod tym względem, to praca wybitna.

Mamy także wykaz tabel, rysunków oraz załączniki (choć załącznik A jest niejasno opisany). Brakuje indeksu nazwisk, co bywa przydatne dla czytelnika. Bibliografia zestawiona poprawnie.

Wnioski

Główne, mocne strony pracy doktorskiej Pani mgr Alicji Koperskiej:

- Wybór problematyki badawczej - jest eksploracyjna, nowatorska, aktualna, niezwykle potrzebna w warstwie poznawczej ale także teoretycznej;

- Znakomita podbudowa teoretyczna pracy – bardzo dojrzałe wykorzystanie funkcjonujących w dyskursie naukowym teorii naukowych;
- Wnioskowanie logiczne i dobrze zaprezentowane; rozbudowane i dające podstawy do dalszych badań wnioski nad procesami wyłaniania się trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych;
- Eksplorowanie nowych obszarów badawczych w naukach o zarządzaniu i jakości, poprzez badania organizacji kooperacyjnych, jeszcze w niewielkim stopniu rozpoznanych.

Słabsze strony pracy:

- Niedostatecznie rozbudowany merytorycznie wstęp pracy;
- Niejasności metodologiczne;
- Brak rozdziału podsumowującego i kompensującego bardzo ciekawe i wartościowe wyniki empiryczne;
- Drobne braki w sferze technicznej pracy.

Podsumowując, bardzo zachęcałabym zarówno Autorkę, jak i jej środowisko naukowe do uruchomienia procesu wydawniczego tej rozprawy. Po poprawkach i korektach, z tej pracy da się zrobić bardzo dobrą książkę i wydać ją nawet w dobrym wydawnictwie międzynarodowym.

Konkluzja

Konkludując, z uwagi na zalety przedstawionej rozprawy doktorskiej Pani mgr Alicji Koperskiej, pt. **Emergencja trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych**, o których była mowa wyżej: eksploracyjny, interesujący i aktualny charakter problematyki, gruntowną i podbudowę teoretyczną, konsekwentne ujęcie zagadnienia, interesujący materiał badawczy, a także sposób prezentacji wyników, poprawność wywodu i wnioskowania na podstawie zebranych materiałów i prowadzonych badań bezpośrednich; praca spełnia wymogi stawiane rozprawom przygotowywanym na stopień naukowy doktora. Zgodnie z wymogami Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z

30.08.2018 poz.1669), wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Alicji Koperskiej do kolejnego etapu przewodu doktorskiego.

Kraków, 22 października 2022 r.

Ewa Bogacz-Wojtanowska